

De wederopbouwjaren 1945-1965

Een kijktje tijdens het eten in het kleuterverblijf van de organisatie 'Hulp voor Onbehuisden' in de Roggeveensstraat te Amsterdam (1954).

Nederland is in etappes bevrijd. Herstel en vernieuwing verlopen broksgewijs. Oude tegenstellingen duiken weer op: met name de strijd tussen de confessionele en liberale voorliefde voor particulier initiatief versus de sociaal-democratische voorliefde voor meer overheidsinvloed zorgt voor een onzekere positie van sociale diensten direct na de oorlog. Op het terrein van de sociale zorg pakt het kerkelijk en particulier initiatief zijn dominante rol van voor de oorlog weer op. De overheid schikt zich in de rol die de armenwet van 1912 voorschrijft en komt pas in het geweer als particuliere en kerkelijke organisaties terreinen braak laten liggen.

Taakverbreiding

De directeuren verenigd in de Vereniging voor Maatschappelijk Hulpbetoon willen zich naast materiële steunverlening juist veel meer gaan bezighouden met immateriële zorg: preventie,

verheffing, leniging. Daarvoor is reorganisatie van het sterk versnipperde werk van de zeventiend kerkelijke en particuliere instellingen nodig. De vereniging streeft naar goed geoutilleerde gemeentelijke diensten voor sociale zaken. Activiteiten van andere instellingen moeten hierin worden ondergebracht om verspilling van tijd, kracht en geld tegen te gaan. Maar deze ambitie vindt geen gehoor in de voorlopig onbesliste richtingstrijd tussen confessionelen en sociaal-democraten.

Modernisering en intergemeentelijke samenwerking

Toch profiteren de sociale diensten ook van de tijdgeest. De landelijke politiek maakt zich zorgen over de groeiende 'zedenvrildering', zoals de populariteit van dansen en bioscoop wordt geïnterpreteerd. Er is breed politiek draagvlak voor bestrijding van onmaatschappelijkheid en

verheffing van allerlei groepen achtergestelden. Bovendien vindt de rijksoverheid dat de bevolking klaar moet worden gemaakt voor de overgang naar een geïndustrialiseerde samenleving. De sociale zorg krijgt zo in hoog tempo bredere doelstellingen en er ontstaan veel nieuwe activiteiten: heropvoeding van sociaal zwakke gezinnen, sociaal-cultureel werk voor werklozen, opbouwwerk, oprichting van wijkcentra, dorps- en buurthuizen. Met name in de grote steden worden de organen voor armenzorg en steunverlening in snel tempo gevormd tot moderne sociale diensten. Ter ondersteuning veranderen de directeuren de naam van de vereniging in Vereniging van Leiders van Openbare Diensten en Instellingen voor Sociale Zorg. Kleine gemeenten hebben veel meer moeite met de modernisering. De ambtenaren maatschappelijk werk hebben ook andere taken en het ontbreekt hen aan tijd en deskundigheid. De oplossing wordt gezocht in intergemeentelijke samenwerking. De vereniging bepleit zelfs een verplichte indeling van het land in districten.

Integrale dienstverlening avant la lettre

Niet alleen het werkteerterrein wordt breder, ook de manier van werken verandert. Mensen mogen niet meer aan loketten als onpersoonlijke gevallen worden afgedaan, maar moeten in besloten

wachtkamers worden geholpen, en dan niet als 'nummer en aanhangsel van de kaart in de administratie', maar als 'volwaardige lieden' die een persoonlijke benadering ten deel valt. Verwijzing naar een andere instelling betekent niet langer 'wegzenden', maar wordt met goede voorlichting 'introduceren'. Casework en groepswerk doen hun intrede. Door de invoering van de noodregeling voor de ouderdagsvoorziening (1947) zijn driehonderdduizend ouderen niet langer aangewezen op de armenzorg door de sociale dienst, hooguit nog voor aanvullende ondersteuning. Het bedrag nodig voor openbare armenzorg daalt van 30 miljoen gulden naar 8 miljoen per jaar. Het aantal ondersteunden daalt met veertig procent.

Centralisatie en verzuiling

Een staatscommissie 'vervanging armenwet' onderzoekt vanaf 1947 of er één wet voor sociale bijstand en maatschappelijk werk kan komen. Maar de overtuiging dat de overheid 'geen bemoeiing met de diepere lagen van het menszijn dient te hebben', wordt nog breed gedeeld. De gedachte dat immateriële hulp pas succesvol kan zijn als de maatschappelijk werker en de cliënt dezelfde geloofs- of levensovertuiging delen, overheerst.

In 1952 raakt de kabinetsformatie in een impasse vanwege de zetelverdeling. De oplossing wordt gevonden in het aanschuiven van een extra stoel in de ministerraad. Het ministerie van Maatschappelijk Werk is geboren. Er is aanvankelijk kritiek. Een aparte plek voor maatschappelijk werk lijkt raar temidden van een steeds sterkere wisselwerking tussen sociale bijstand en maatschappelijk werk. De kritiek verstomt echter snel met de aanzwellende subsidiestroom uit dit nieuwe ministerie. Het kerkelijk en particulier initiatief komt tot ongekende bloei. Omdat het rijk vooral de centrale samenwerkingsorganen subsidieert, ontstaan centralistische, sterk verzuilde organisaties voor maatschappelijk werk. Sociale diensten zien het met lede ogen aan. Gemeenten subsidieerden plaatselijke zelfstandige particuliere instellingen juist vanwege een evenwichtig lokaal beleid. Nu worden ze met hulp van rijkssubsidies opgeslokt door centrale organisaties. In 1965 komt een einde aan de ongewisse rol van sociale diensten. Met de Bijstandswet wordt het geloof als organisatieprincipe aan de dijk gezet. (Liny Bruijnzeel, foto: Spaarnestad)

* Volgende keer: de Bijstandswet *

Vroeger...

Divosa bestaat dit jaar 75 jaar. In dit jubileumjaar blikt de rubriek Vroeger terug op het wel en wee van de vereniging. Deze keer de wederopbouwjaren na de Tweede Wereldoorlog.